

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
„GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL: FILOLOGIE**

**TEZA DE DOCTORAT
REZUMAT**

**CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
PROF.UNIV.DR. DORIN ȘTEFĂNESCU**

**DOCTORAND:
SAVU POPA**

TÂRGU MUREȘ

2021

**UNIVERSITATEA DE MEDICINĂ, FARMACIE, ȘTIINȚE ȘI TEHNOLOGIE
„GEORGE EMIL PALADE” DIN TÂRGU MUREȘ
ȘCOALA DOCTORALĂ DE LITERE, ȘTIINȚE UMANISTE ȘI APLICATE
DOMENIUL: FILOLOGIE**

**ARLECHINI DE HÂRTIE. PERSPECTIVE ALE HERMENEUTICII
INCERTITUDINII ÎN DISCURSUL POETIC OPTZECIST**

REZUMAT

**CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:
PROF.UNIV.DR. DORIN ȘTEFĂNESCU**

**DOCTORAND:
SAVU POPA**

TÂRGU MUREȘ

2021

#

CUPRINS

ARGUMENT	1
CAPITOLUL I. O HERMENEUTICĂ A HERMENEUTICII	7
1.1. EUL INTERPRETATIV.....	7
1.2. NOTE TEORETICE ASUPRA POEZIEI OPTZECISTE.....	22
CAPITOLUL II. MATEI VIȘNIEC	40
2.1. SPECTACOLUL MECANOMORF ȘI SPECTACULARUL INAPARENT.....	40
2.2. GENETICA PRIVIRII RĂSTURNATE.....	46
2.3. CLAROBSCURUL METAFIZIC.....	53
2.4 <i>HISTRIONISMUL</i> CA (DE)SIMBOLIZARE A VIEȚII ȘI A COMUNICĂRII.....	59
2.5 <i>AMORFICUL</i> CA RITM AL FRAGMENTĂRII REALITĂȚII.....	64
2.6 HIPERBOLA PARABOLICĂ ȘI LITOTA REALULUI.....	68
2.7 TEMPORALITATEA IMAGINII.....	76
CAPITOLUL III. NICHITA DANILOV. O POETICĂ A <i>HIPER-IMAGINII</i>	81
3.1. O POETICĂ ONTONOMĂ <i>A IMAGINII DIN ADÂNC</i>	83
3.2. LUMEA ARLECHINADEI. O LUME A SPECTACULARULUI INTERIOR.....	93
3.3 IMAGINEA MISTICĂ A DEVENIRII ÎN <i>NOUĂ VARIAȚIUNI PENTRU ORGĂ</i>	106
3.4. FANTASMATICUL.....	117
3.5. O RETORICĂ A HIPER-IMAGINII ANEANTIZĂRII.....	126
CAPITOLUL IV. EXPERIENȚE IMAGINALE ÎN POEZIA LUI ION MUREȘAN ...	135
4.1. EXPRESIONALUL.....	135
4.2. UN NATURALISM FENOMENOLOGIC.....	170
CAPITOLUL V. AUREL PANTEA. REALISMUL TENEBROS	190
5.1. PĂTRUNDEREA ÎN VISCERELE TEXTULUI.....	190
5.2. THANATOMORFICUL.....	194
5.3. TRUPUL CARCERAL.....	219
5.4. DISCURSUL IN-PERSONALULUI.....	231

CAPITOLUL VI. HERMENEUTICA INCERTITUDINII. ÎNTRE CONTINUITATE ȘI ALTERITATE.....	244
6.1.Aurel Pantea. Dez-lăuntricul sau ieșirea într-un exterior captiv.....	246
6.2. Nichita Danilov. Arhitectura temporalităților.....	256
6.3. Ion Mureșan. Hiperfanicul sau Vederea panoramică a sinelui.....	267
6.4.Matei Vișniec. Fenomenologia textualului.....	280
CONCLUZII FINALE	287
BIBLIOGRAFIE.....	293
ANEXE.....	302

ARLECHINI DE HÂRTIE. PERSPECTIVE ALE HERMENEUTICII INCERTITUDINII ÎN DISCURSUL POETIC OPTZECIST

REZUMAT

Am putea pleca, în paginile de față, de la următoarele întrebări: De unde provine această nevoie de a descoperi și înțelege *semnificațiile unui text*? Până la urmă, de unde această nevoie de a pune sub semnul pluralității ceea ce autorul a vrut să spună, să transmită sau să ascundă prin intermediul textului? Alexandru Mușina, Ne putem, în mod paradoxal, raporta la o singură hermeneutică sau la *mai multe hermeneutici*, atunci când avem de-a face cu un text, dorind să pătrundem dincolo *de țesăturile subtilului desen din covor¹ al textului în sine*?

Înainte de a încerca să răspundem la aceste întrebări, considerăm necesară o reîntoarcere la originile hermeneuticii, origini care leagă hermeneutica de *fenomenologia* lui Husserl. Cunoaștem faptul că obiectul hermeneuticii îl constituie textul: de la complexitatea *limbajului* său, până la *ceea ce se află dincolo de acest limbaj*, adică *semnificațiile textuale*. Astfel, încă de la început, statutul privilegiat al hermeneuticii a constat în faptul că hermeneutica presupunea interpretarea textului sacru, întrucât ea „s-a constituit la început tocmai ca exegeză a textelor biblice, apoi profane.”²

Un important hermeneut al secolului nouăsprezece, Wilhelm Dilthey numește interpretare „arta de a înțelege manifestările scrise ale vieții.”³ Astfel, *scripturalul* reprezintă acea dimensiune prin care un demers hermeneutic poate comunica, se poate apropia de înțelegerea *anatomiei textuale*. Mult mai târziu, după Primul Război Mondial, se petrece un fapt deosebit de important,

#####

¹Metafora *desenului din covor* este întâlnită în nuvela omonimă a scriitorului american Henry James, metaforă pe care o analizează și esteticianul și hermeneutul Wolfgang Iser, în studiul său *Actul lecturii* și de la care pornește în interpretarea textelor literare. *Desenul din covor* reprezintă „acel tip de interpretare literară dedicat aflării înțelesurilor care par a se asunde în textele literare.” (Wolfgang Iser, *Actul lecturii O teorie a efectului estetic*, traducere de Irina Cristescu, Editura Paralela 45, Pitești, 2006, p.51).

²Dorin Ștefănescu, *op. cit.*, p. 16.

³Wilhelm Dilthey *apud* Dorin Ștefănescu, *op. cit.*, p. 16.

care aduce hermeneutica într-o lumină nouă, recunoscându-i-se un statut aparte, alături de celelalte științe. Lumea ieșise total bulversată din haosul provocat de război. Peste tot plana incertitudinea, nesiguranța, acestea manifestate atât la nivelul material, al traiului zilnic, cât și la cel spiritual. Chiar și știința, dorind să ofere soluții, aceasta nu a făcut altceva decât să devină aridă, tinzând spre un raționalism steril, nelalocul lui în atmosfera acelei tragedii umane, care, parcă nu se mai termina, deși focurile armelor, ale tunurilor încetaseră. „Știința părea să fi căzut într-un pozitivism steril, într-o obsesie oarbă pentru clasarea faptelor filozofia era ruptă între un atare pozitivism, pe o parte, și un subiectivism nejustificabil, pe de altă parte.”⁴ Acest lucru a sporit și mai mult nesiguranța oamenilor care căutau altceva, doreau să găsească o consolare cu privire la ororile petrecute în jurul lor. Filosofia, literatura au încercat să ofere căi de acces spre *un altfel de mod de a privi lumea, realitatea*. De pildă, filosoful Edmond Husserl pune bazele *fenomenologiei*, plecând de la premisa următoare: „Lumea este ceea ce eu postulez sau intenționez ea urmează să fie înțeleasă prin relație cu mine, ca un corelat al conștiinței mele.”⁵ Fenomenologia tindea să ajungă la profunzimea faptelor, a ideilor, a legăturii dintre material și abstract, dovedindu-se a fi „o știință a fenomenelor pure. Actul gândirii și obiectul de reflecție sînt relaționate intern și dependente reciproc.”⁶ În acest context, care ar fi atunci, rolul hermeneuticii? Întrucât, o abordare fenomenologică propune o cunoaștere de tip transcendentală, această deschide căi ale sondării, recunoașterii profunzimilor, ale semnificațiilor oricăror acte umane și nu numai. Astfel, hermeneutica se bazează pe analiza textelor, devoalând mesajele acestora, în timp ce critica fenomenologică va încerca să împrumute de la hermeneutică, o modalitate nouă de lectură, anume, „lectura complet *imanentă* a textului.”⁷

În cartea sa, *Postmodernismul românesc*, Mircea Cărtărescu realizează o percutantă radiografie a lumii cotidiene, pe care poezii optzeciști au încercat să o surprindă în cele mai diverse și contradictorii aspecte ale sale, care țineau atât de suprața faptelor, cât și de adâncimea semnificantă a manifestării acestora. Astfel, Cărtărescu afirma faptul că „postmodernul, în schimb,

#####

⁴Vom pleca, în subcapitolul de față, de la câteva observații făcute de către criticul Terry Eagleton, în cartea sa *Teoria literară O introducere*, în capitolul 2. *Fenomenologia, hermeneutica, teoria receptării*, unde autorul încearcă să contureze o istorie a dezvoltării hermeneuticii, după Primul Război Mondial, din perspectiva relației acesteia cu *fenomenologia* lui Edmund Husserl sau cu filosofia *Ființei* a lui Martin Heidegger. Astfel, primul citat este extras din Terry Eagleton, *Teoria literară O introducere*, traducere de Delia Ungureanu, Iași, Editura Polirom, 2008, p. 73.

⁵Terry Eagleton, *op. cit.*, p. 77.

⁶*Ibidem*, p. 74.

⁷*Ibidem*, p. 78.

pare să-și fi găsit cel mai confortabil adăpost chiar în inima neantului”⁸, căci, „eliberat de obsesia semnificațiilor și de tortura căutării adevărilor absolute, el pornește de la acceptarea lumii *ca poveste*, ca realitate *slabă*, des-fondată, pe care un *eu* la fel de iluzoriu o poate explora în toate direcțiile, cu voluptate senzorială, ca pe o epidermă nesfârșită”⁹.

Pornind de la cele afirmate, ne-am întrebat dacă perceperea și înțelegerea lumii ca pe un *text*, care cuprinde o asemenea recuzită de fapte și evenimente, ar putea prezenta, datorită unei perspective inaparente, și acele căi ce duc la faliile interioare care consolidează povestea de la suprafață, nu de puține ori, una aparentă, trucată, amăgitoare? Răspunsul la această întrebare îl va reprezenta natura *ipotezei de cercetare*, intitulată *hermeneutica incertitudinii*, pe care o voi folosi în lucrarea de față. Ea constă în prelucrarea și analiza fondului fenomenologic al textului poetic. Astfel, *o hermeneutică a incertitudinii* poate fi posibilă din moment ce demersul interpretativ *își autogenerază obiectul*, prin sondările *în adâncimile textului*, acolo unde se găsesc zonele preapline de semnificații. Prin hermeneutica incertitudinii voi explora mecanismul semnificabil care *vascularizează* această *epidermă nesfârșită* a realului, unde „omul nu mai devine ceea ce este, ci *este ceea ce devine*”¹⁰, adică își interiorizează tot mai mult experiențele, „bazându-se pe o *rațiune prospectivă*”¹¹. Așadar, fără un astfel de demers, realul ar rămâne un înveliș epidermic limitat de o desfășurare mecanică a realității *povestite*, epurate de filonul insolitului sensibil sau simbolic.

Aproape toți dintre poezii optzeciști evită interpretarea cotidianului, a zonelor acestuia de semnificare, mizând pe observarea și relatarea concretă a desfășurării situațiilor. Însă, în acest punct, se instituie *o relație antagonică* între *demersul hermeneutic*, care va sonda zone sau falii de semnificare/falii semnificante, cuprinzând dimensiuni ludice, parodice și poetica optzecistă, care, după cum am precizat, se bazează, la nivel textual, pe o abordare concretă, precisă, documentară a realității cotidiene. Vom porni de la întrebările: Cum vom putea aplica unde demers hermeneutic unor texte optzeciste, preocupate mai mult de *suprafața* faptelor? Îi vom putea atribui acestui demers, vreo direcție? Sau: Cum vom putea scoate la suprafață, în interpretarea unui text poetic optzecist, aceste zone sau falii de semnificare?

#####

⁸ Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, București, 1999, p. 65

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Vintilă Mihăilescu, *Devenirea modernității*, în Cătălin Partenie, Alfred Bulai (coord.), *In Fiction We Trust*, Ed. Polirom, Iași, 2016, p. 155.

¹¹ *Ibidem*.

Aceste întrebări sunt cu atât mai importante, cu cât dincolo de această relație antagonică, vom observa că obiectul *hermeneuticii este incertitudinea*. Această incertitudine generează *tensiunea* dintre semnificat și semnificant, adică, dintre zonele de suprafață ale textului și zonele de *adâncire* semnificantă ale derizoriului, ludicului, parodicului, aflate dincolo de *suprafața semnificată* expusă în prim-planul lecturii. Relația de natură *tensionantă* dintre cele două realități textuale va genera o *distanțare* între acestea sau, dimpotrivă, va facilita o *apropiere*, o *întrepătrundere* a lor, cu scopul reliefării anumitor aspecte? Tindem să credem că, până la urmă, se va institui o *apropiere* între-pătrunzătoare, iar prin natura ei, hermeneutica incertitudinii va urmări îndeaproape, la nivelul fiecărui univers poetic analizat în teza de față, relațiile *fluctuante*, glisante între *aparența* și *inaparența* situațiilor poetice; între *derizoriul* faptelor petrecute sau pe cale de a se petrece și *deriziunea* survenită ca o consecință a *unei întregi recuzite teatralizante*: demistificarea, histrionismul, alegorizarea faptelor prezentate; între *spectacolul* cotidianului faptic și *spectacularul* acestuia, perceput ca o proiecție a cotidianului în-faptic, transfigurat afectiv conform fiecărei experiențe poetice subiective; între realitatea expusă a corporalității date ca experiență a biologicului și cea a unei interiorități incarnate sau a *subconștientului*, ca experiență a senzorialului.

Alegerea, în cadrul analizei hermeneutice, a unui număr de patru poeți: Matei Vișniec, Nichita Danilov, Ion Mureșan și Aurel Pantea, nu are, în cadrul poeziei optzeciste, o semnificație restrânsă ori restrictivă. În poemele acestor autori, după cum vom vedea, relația dintre dimensiunea tranzitivă a narațiunii se îmbină, într-un mod semnificant, cu cea de adâncime a realităților conturate. Vom încerca să arătăm, prin instrumentele de analiză propuse, că realitatea, la acești poeți, își va manifesta caracterul provizoriu, de mascare, de ascundere sau de substituit semnificat pentru o realitate de adâncime, una *poetală*¹², care se va manifesta în lumina, de atâtea ori crepusculară, a unei atmosfere inaparente, simbolice, nelimitate în timp și spațiu.

Metodele de cercetare vor demonstra caracterul aplicat al hermeneuticii incertitudinii și vor urma un traseu paralel al analizei, în funcție de cunoașterea și sondarea fiecărui univers poetic în parte. Prin intermediul *comparației hermeneutice*, ca primă metodă de analiză, vom încerca să dezvăluim liniile de contur interstițial dintre realitatea cotidiană (reprezentată ca o suprafață

#####

¹² Poetalul vizează acel domeniu al inaparentului poetic care „nu are relație cu ființa și cu prezența, ci cu absența sau chiar cu nimicul revelat apofatic și a cărui epifanie are loc în trupul poetal al imaginii” (Dorin Ștefănescu, *Poetalul*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2016, p. 49).

evenimentială) și proiecția acesteia în planul semnificant, cel *din adânc*. Pentru că latura incertitudinii acestei hermeneutici generează o tendință de relativizare, de fragmentare a perspectivelor care unesc exteriorul aparențelor zilnice cu interiorul inaparențelor, atunci și relația dintre cele două tipuri de realități va fi cunoscută sub forma unor sub-relații ce vor potența tensiunea dintre vizibil și invizibil, dintre cunoscut și necunoscut, dintre devoalarea faptică a firului epic și învăluirea simbolisticii acestuia.

Astfel, în primul capitol, dedicat lui Matei Vișniec, vom alege drept suport de analiză, texte din volume *Orașul cu un singur locuitor*, *Înțeleptul la ora de ceai* sau *Poeme ulterioare* și vom utiliza comparația hermeneutică între realitatea cotidiană percepută drept o proiecție a mecanismelor *teatralității*, prin filtrul căruia banalul cotidian cunoaște o manifestare fără precedent, și realitatea din adânc reprezentată prin proiecția *teatralizării*, care oferă suport insolit, imaginativ faptelor teatrale, care, altfel, ar fi rămas „limitate” într-o dimensiune a derizoriului, a lipsei spontaneității, a unor demersuri lipsite de conotație parabolică. Comparația hermeneutică va rămâne metoda de bază, practică în întreg capitolul, alături de cea a *analizei fenomenologice*. Ambele vor surprinde următoarele categorii circumscrise relației dintre *teatralitate* și *teatralizare*: relația dintre spectacolului mecanomorf al faptelor petrecute în cotidian și proiecția spectacularului inaparent în cadrul dimensiunii parabolice a discursului. Astfel, privirii contingente îi va corespunde, în planul interior, o privire inaparentă sau de adâncime, cea care surprinde semnele nevăzute, resorturile simbolice care se pliază și oferă contur semnificant suprafeței *vizibile* a existenței.

În alt context, analiza va surprinde un preaplin semnificant, mult prea pătruns de filonul insolitului, încât pare că este trecut sau „eclipsat” de o perspectivă clarobscură. Aceasta din urmă se va micșora sau, dimpotrivă, potența prin intermediul hiperbolei parabolice și a litotei realului raportate la un cadru lăuntric al citirii pe sine, care se dorește a fi o transpunere, o captare, prin cuvinte, a dimensiunii *umbrite* sau neantice din ființă, atunci când golul sau vidul tind spre expresie, devin instrumente ale comunicării.

În capitolul al doilea, vom urmări, la nivel comparativ, în volumele lui Nichita Danilov, *Fântâni carteziene*, *Câmp negru*, *Arlechini la marginea câmpului* sau poemul *Ferapont*, relația dintre exteriorul și interiorul textual ca pe o transpunere în alte două tipuri de imagini: cea de la *suprafață*, care va surprinde o lume a mundanului, a firescului, și cea din adânc sau *hiper-imaginea*, prin care se va încerca o transfigurare, o proiecție insolită a primei imagini. În acest

context al susținerii, al răsfrângerii unei imagini prin altă imagine se vor putea ivi câteva tensiuni care vor spori riscul deriziunii, al fantasmaticului, al șarjei butaforice. Hiper-imaginea va cuprinde o dimensiune *ontonomă* și își va genera propriul cadru ontologic, la limita fragilă dintre contrarii, acolo unde filonul sideral al realității este atenuat și reconfigurat în cheie onirică sau, chiar, suprarealistă. Analiza fenomenologică va viza, în acest cadru ontonom, alte categorii, cum ar fi cea dintre scrierea unei psaltiri de nisip, care reprezintă un cod al înțelesurilor revelatoare și transcrierea aceleiași psaltiri, după copii ale acesteia, demers care va deveni un exercițiu al scripturalului unor semnificații ale inaparentului din adâncul unei fântâni.

Alte categorii vizate vor fi cele de la granița dintre feericul nocturn al unor peisaje hipnotice și prezența unor arlechini sau îngerii care își desfășoară existența într-o atmosferă de o picturalitate hieratică, scindată între mistic și butaforic, între fantastic și fantasmatic, între ceremonial și epifanie.

În capitolul al treilea, dedicat lui Ion Mureșan, relația dintre imaginar și imaginal își va revela caracterul problematizant. În cadrul analizei primului său volum, *Cartea de iarnă*, această relație va viza poetica *expresionalului*, percepută ca o poetică a depășirii sau reconfigurării dimensiunii neoxpresioniste, în care Ion Mureșan a fost încadrat. Prin metoda *problematizării*, vom surprinde corespondența dintre imaginea *eidetică* și imaginea din adânc. Dincolo sau dincoace de un expresionism de natură descriptivă, imaginea eidetică va devoala o realitate inefabilă, înconjurată de fantasme și proiecții spectrale care provin din orizontul unei memorii de-a dreptul siderale, împlinite nu prin fapte, ci prin proiecții care își manifestă forța fasciculară asupra evenimentelor sensibile dintr-un trecut, fie erotic, fie al copilăriei sau al unei perioade nu atât de îndepărtate de cea a maturității. Discursul poetic al expresionalului va miza, în configurarea propriei sale identități poetice, pe *supraexpresie* care va reda reliefurile semnificative al vizionalității. În cadrul manifestărilor poematice, de data aceasta prin metoda *analizei* fenomenologice, vom oferi contur unor categorii determinante pentru parcursul de încheiere definitivă a expresionalului în dimensiunea realului: neconturativul, metaeuforia sau metafora euforică, exaltarea simțurilor, eul hiperemic sau eul integrat în ordinea cosmică, suprarealul coșmaresc, stabilirea unor interconectări între obiecte și ființe, prin intermediul categoriei obsesionalului sau a unei poetici a invăluirii. Toate acestea vor pune în evidență caracterul ontologic al lumii imaginare prefigurată, mai ales, printr-un estetism de atmosferă, datorită căruia linia dintre real și ireal se estompează încet.

În cel de-al doilea volum, *Poemul care nu poate fi înțeles*, accentul se va muta de pe proiecția *viziunii*, ca manifestare a refulării unor imagini sau aspecte de viață, pe o proiecție *vizională*, cea care oferă contur vizibil naturii obsesive. În cadrul vizionalului vor fi derulate experiențe ale copilăriei sau ale maturității reunite sub reflectorul de umbre al traumei. În acest univers crepuscular, prin metoda comparației, vom urmări traseul sinuos de la trăirile febrile ale *viziunii* la trăirile febricitare ale acesteia, de la oglindirea coerentă la des-oglundirea în celălalt, ca o distanțare sau ca o ștergere din memoria acestuia, de la starea *viziunii* la cea a *vis-iunii*, într-un periplu secvențial, uneori sinuos, de la orfic la thanatic.

În penultimul capitol dedicat lui Aurel Pantea și volumelor sale *Casa cu retori*, *Persoana de după-amiază*, tot prin comparația hermeneutică, vom reda relația obsesivă a distanțării dintre exteriorul lumii înconjurătoare și un interior al tenebrelor subconștiente, spațiul predilect al universului carceral și letargic. Apoi, prin metoda problematizării, vom discuta categoria *thanatomorficului* care va evidenția, în modul cel mai pregnant, toată această atmosferă de o ostilitate rece, macabră, în care învelișul carnal se constituie ca o materie flască, încremenită în propria mortificare de o concretețe dureroasă. Iar, prin intermediul imaginii *imersive* sau a imaginii în cădere perspectivele vitale se vor consuma într-un interior încarnat, predispus unei acțiuni de - o percutanță torturantă a declinului alimentat de un fel de moarte a *morții*. Prin metoda analizei fenomenologice, vom vedea că, din categoria thanatomorfică fac parte următoarele aspecte: tendința meta-histrionică sau prezența înscenată, existența unei dualități a privirii, posibilă prin trecerea de la o privire contingentă la o privire încarnată, care capătă semnificație și formă doar înăuntrul universului de atrofierii și tumefierii ale ființei decăzute, de-spiritualizate. Prin categoria in-personalului, în poemul *Negru pe negru*, forța tentaculară a negrului, care trece de la stadiul culorii la stadiul unei senzații dureroase, de finitutine viscerală, se întinde asupra întregului univers, anulând orice impuls de afirmare a vreunei identități.

În ultimul capitol, ne vom referi la acele volume apărute, în ordine cronologică, după anii optzeci, unde vom scoate în evidență problema alterității hermenuticii incertitudinii, care se va afla în stadiul unei încheșări de forme și semnificații, mult mai vertiginoase. Dacă în primele capitole ale acestei lucrări vom încerca să evidențiem un echilibru între alegorie și parabolă, ca tendințe predilecte de manifestare fenomenologică, desfășurate, deocamdată, în paralel, lăsând loc vizibil și realității concrete, în volumele postoptzeciste, va avea loc o îmbinare atât de puternică între alegoric și oniric, încât granițele dintre cele două vor dispărea, fapt ce va duce la estomparea

realității. Cu toate că Matei Vișniec, în volumul *Vi se pare cumva nedreaptă dispariția dumneavoastră*, va practica, în continuare, textualismul, acest lucru se va întâmpla doar pentru a scoate în evidență cealaltă latură a acestuia, cea de adâncime, numită *textualul*. Acesta se dorește a fi o dimensiune a textului din adâncul textului.

Dacă acea categorie a *hiperfanicului*, din cartea *Alcool* a lui Ion Mureșan, reprezintă un mod de a transcende *fanicul* teoretizat de Lucian Blaga, atunci prin cel dintâi se va pătrunde și mai adânc în învelișul misterului, cu scopul de a-l devoala într-o dimensiune de la suprafață, de natură inefabilă, străbătută de impulsuri teatrale și fantasmatică. Apoi, în volumul *La persoana a treia*, vom analiza modul în care ființa va ieși din experiența sondării propriului trup carceral, va ajunge și se va pierde într-un exterior aflat sub influența acelorași forțe thanatice, invibile, prinse într-un înveliș absurd, dincolo de care aceasta își pierde orice simț al orientării sau al propriei identități.

Nu în ultimul rând, Nichita Danilov surprinde, în volumul *Centura de castitate*, într-un context al alegoriei și al unui simbolism oniric, existența celor două timpuri, cel imaginar, care este cel concret, al trecerii și petrecerii vieții, și timpul imaginal, care devine proiecția interioară, proprie fiecăruia în parte. Pentru ființa închisă într-un pendul carceral, timpul imaginar va rămâne o proiecție a unei realități tot mai îndepărtate, iar timpul imaginal se va institui ca o proiecție cosmică a ființei în atemporal, care îi *măsoară* destrămarea într-un pendul ce se deschide spre orizontul spectral al vidului.

În discursul poezilor analizați în lucrarea de față, am constatat că realitatea nu este una închisă în sine, limitată unei optici interpretative, căci, dincolo de reprezentarea documentară/ evenimentțială a cotidianului, au fost surprinse zone sau falii încărcate cu semnificații de natură ontologică, fantastă, onirică sau histrionică. Am discutat și analizat, astfel, existența a două tipuri de realități, cea a imaginii de la *suprafața* lumii concrete și cea a adâncimii pline de neprevăzut, constituind preaplinul simbolic al celei dintâi. Aceste două realități s-au aflat, după cum am putut constata, atât în relații de complementaritate, atunci când experiențele cotidiene au avut drept consecințe urmări sau cauze insolite, cât și în relații antagonice, care au generat tensiunea distanțării, a neidentificării, neîmbinării dintre suprafața *semnificată* și adâncimea *semnificantă* a textului.

În lumina celor afirmate, hermeneutica incertitudinii, mai mult decât o metodă practică de analiză, a urmărit relația de suprapunere, de întrepătrundere dintre cele două imagini realități transpuse, conform universului fiecărui poet discutat, în relația dintre aparent și inaparent, dintre imaginar și imaginal, dintre teatralitate și teatralizare, dintre spectacol și spectacular. Aceste fapte

au permis imersiunea cititorului într-un univers care a reprezentat combustia sau motorul realității zilnice.

După cum afirmam, în funcție de natura imaginarului surprins la fiecare poet în parte și dincolo de latura tranzitivă, de atmosfera de ceremonial narativ al limbajului poetic sau de orfismul onto-oniric al acestuia, relația dintre suprafață și adâncime s-a manifestat, în cazul volumelor analizate, în mod aparte, fiind recunoscută sub diverse și insolite denumiri.

Astfel că, în primul capitol, în volumele *Orașul cu un singur locuitor*, *Înțeleptul la ora de ceai* sau *Poeme ulterioare*, scrise de Matei Vișniec, realitatea cotidiană funcționează prin intermediul mecanismelor *teatralității*, cele care configurează un ceremonial histrionic al faptelor, gesturilor, situațiilor prin care diferite personaje trec și comunică între ele sau se comunică pe sine. Dincolo de această realitate redată prin dimensiunea unui spectacol al obișnuitului, al derizoriului zilnic, se poate întrezări planul de adâncime al unor semnificații care se întrevăd drept proiecții inaparente ale faptelor concrete. Astfel, aceste semnificații au constituit recuzita *teatralizării* și au conferit atmosferă insolită, filonul absurd-thanatic faptelor teatrale care, altminteri, ar fi rămas „închise” într-o superficialitate și în deriziune. Aceste proiecții, apoi, au vizat caracterul unui *spectacular* inaparent, constituit ca o dimensionare semnificantă a *spectacolului* mecanomorf al faptelor petrecute în cotidian. Privirii *contingente* i-a corespuns, în planul interior, o privire *răsturnată*, cea care a luat distanță față de realitatea limitată și, impregnată de o anumită gravitate, a făcut posibilă reîntoarcerea către acele resorturi interioare ale sinelui.

În planul teatralității, existența obișnuită a orașului cu un singur locuitor, care se derulează, uneori, printr-o forță inerțială a banalului, își devoalează dintr-o dată resorturile *metafizice*, la granița dintre coerență și incoerență, dintre spectacol și spectacular. Perspectiva *clarobscură* a evidențiat sau obscurizat liniile de simboluri care irump din învelișul interior al lumii. Totodată, această perspectivă și-a restrâns fasciculul insolit asupra lor, punându-le într-o lumină diferită față de restul traiectului cotidian. Alte perspective ale teatralizării au fost identificate dintre următoarele: hiperbola parabolică și litota realului, cele care măresc sau micșorează perspectivele dintre real și ireal, dintre derizoriu și deriziune, dintre faptic și hipnotic. Deschiderea realului spre parabolă a avut drept consecință o transparentizare a textului, o explorare a lumii de semnificații și semne. Odată cu această explorare au devenit posibile hiperbolizarea sau imanentizarea lăuntricului, citirea pe sine sau transpunerea în cuvinte a părții umbrite din ființă, mascată de resorturile invizibilului și care s-a instituit ca o comunicare perpetuă a golului.

În capitolul al doilea, în cadrul volumelor lui Nichita Danilov, *Fântâni carteziene*, *Câmp negru*, *Arlechini la marginea câmpului* sau poemul *Ferapont*, relația dintre suprafață și adâncime a fost redată prin intermediul unei perechi de imagini: cea de la *suprafață* care a surprins o direcție a lumii care își urma cronotopul mundan și cea din adânc sau *hiper-imaginea*, care a devenit proiecția/ogindirea semnificantă a primei, generând scufundarea concretului în lumile siderale ale inefabilului, oniricului sau ale fantasmaticului. Hiper-imaginea, prin caracterul ei *ontonom*, a generat un cadru ontologic, din momentul în care aceasta a tins spre o esențializare și insolitare ale acestor straturi adânci, înlesnind trecerea de la *imaginarul* prefigurat ca un teritoriu al intuițiilor limitate spre *un imaginal* care se manifestat ca o oglindire din adânc a orizontului material și spiritual. Relația sau apropierea dintre cele două tipuri de imagini a propulsat alte categorii de relații, cum a fost cea dintre scrierea unei psaltiri de nisip de către mai multe personaje, în frunte cu Ferapont. O astfel de scriere a reprezentat un demers al ivirii unor înțelesuri inaparente, așa cum transcrierea aceleiași psaltiri (după anumite copii sau dictată de către o voce interioară), a constituit cadrul de percepere a actului scriptic ca pe o devenire spiritual-simbolică. O altă categorie a fost cea a *fantasticului* care a conferit faptelor reale un cadru oniric sau coșmaresc, stabilind o linie subțire, ca o linie de nisip, între lumi și *fantasmaticul* care a dus la o insolitare absconsă a realului, devoalându-i zonele de profunzime experiențială. Mai mult decât atât, prin prezența fantasmaticului a avut loc o *bruier*, o ușoară ștergere a învelișului vizual, care, sub aspectul unui derizoriu camuflat, a fost în măsură să relativizeze, să fragmenteze desfășurarea evenimentială a concretului, stabilindu-i linii de continuitate în planul abstractului sau al unei lumi *arlechinade* aflate la granița dintre butaforie și fabulous.

Ne-am reîntors la relația dintre imaginar și imaginal, în capitolul al treilea, dedicat lui Ion Mureșan. În cadrul analizei primului său volum, *Cartea de iarnă*, această relație a fost transpusă într-o poetică a *expresionalului*. Depășirea circumstanțelor care anunțau prezența unui filon expresionist în poezia acestuia a fost posibilă datorită imaginii *eidetice*, corespondentă imaginii din adânc. Prin caracterul eidetic, intuitiv, privirea a putut pătrunde în adâncimile unui expresionism de natură descriptivă, constativă, de unde a scos la iveală o realitate himerică, înconjurată de fantasme și proiecții spectrale care au putut fi întrevăzute prin intermediul memoriei cameleonice. Cameleonismul acesteia a fost redat, în modul cel mai sugestiv, prin obscurizarea sau amplificarea perspectivelor în relația cu prezentul. Astfel, caracteristice acestei lumi poetice au mai fost și atmosfera de vertij febricitar, de combustie imaginativă sau, nu în ultimul rând,

limbajul care a căpătat relief transfigurativ la granița dintre exprimabil și inexprimabil, dintre revelație și transă. Din recuzita expresionalului a făcut parte *supraexpresia*, care a surprins nu atât imaginea poetică, ci, de-a dreptul, învelișul vizionar al acesteia. Dacă expresia poetică a potențat manifestarea viziunii sau a *vizionarității*, supraexpresia a redat împlinirea inaparentă a *vizionalității*. Apoi, în cadrul aceleiași atmosfere de basm ontologic, am întâlnit, tot ca elemente constitutive ale expresionalului: *neconturativul*, *metaeuforia* sau metafora euforică, exaltarea simțurilor, *eul hiperemic* sau eul integrat în ordinea cosmică, *suprarealul coșmaresc*, stabilirea unor inter-conectări inefabile între obiecte și ființe, prin intermediul categoriei *obsesionalului* sau a unei poetici a *in-văluirii*. Acestea au evidențiat fondul ontologic al expresionalului, generând un estetism de atmosferă caracterizat prin faptul că imaginea s-a transparentizat, atunci când exteriorul semnificat a devenit o fereastră spre un dincolo semnificant.

În cel de-al doilea volum, *Poemul care nu poate fi înțeles*, ne-am îndreptat atenția asupra viziunii care nu s-a manifestat doar ca o proiecție scriptic-*documentară* a unor refulări de natură obsesivă. Viziunea, în cadrul unui naturalism fenomenologic, și-a revelat proiecția ei semnificantă, cea a vizionalului, în care a fost adunată absolut toată acea informație trecută sau prezentă, necesară ca material prim în constituirea traumei. De la experiențe ale copilăriei până la cele ale maturității, trauma s-a constituit ca o proiecție omniscient-spectrală, iar consecințele ei au derivat dintr-o experiență ontologică a sinelui scindat între trăiri febricitare și trăiri limită, între *oglundirea* și *des-oglundirea* în celălalt, între starea *viziunii* și cea a *vis-iunii*, între *orfic* și *thanatic*.

Relația dintre suprafață și adâncime s-a manifestat, în penultimul capitol dedicat lui Aurel Pantea, ca o relație intens obsesivă între exteriorul nedefinit al lumii înconjurătoare, adesea marcat de întâmplări petrecute la limita dintre hilar sau grotesc și interiorul tenebros al subconștientului, devenit un univers carceral, în care eul poetic a parcurs experiențe traumatice ale pierderii de sine. Pătrunderea într-o visceralitate amorfă a semnificat, de fapt, imersiunea în viscerele textului, cel care a devenit proiecția spasmată a unui întreg realism tenebros. *Thanatomorficul* a reprezentat dimensiunea de bază a acestui univers mortificat și a putut fi „vizualizat” prin intermediul imaginii *imersive* sau a imaginii în cădere. În altă ordine de idei, căderea s-a manifestă în josul ființei, la limita dintre o conștiință *inconștientă* și un abis care a acoperit *tentacular* orice tresărire spiritual. Din categoria thanatomorfică au făcut parte și tendința *meta-histrionică* sau prezența înscenată, ca dezvăluiri ale unor acțiuni de personificare a prezenței neantice stabilite definitiv în miezul acestei aventuri thanatomorfice. Prin eviscerarea imaginii a devenit posibilă pătrunderea în trupul carceral,

acolo unde ni s-a dezvăluit corpul de carne sau încarnat, cel care a fost de-modelat sau devitalizat în funcție de mișcările sau atrofierile beznei sepulcrale. Spre deosebire de privirea care s-a manifestat doar în realitatea contingentă, în universul încarnat, privirea *încarnată* a făcut cu puțință vizualizarea unei întregi experiențe de stagnare, de închidere a ființei în propriul ei neant, prin mortificarea cărnurilor golite de seva spiritualului.

Prin discursul in-personalului, în poemul *Negru pe negru*, poetul a redat, pe linia fragilă dintre anulare și negare, dinamica inaparentă și fragmentată a unei atmosfere funebre, constituite printr-o mitologie a negării. În mod paradoxal, ființa pierdută în marasmul vidului de-colorat și supusă unui proces al *deșertificării* sufletești a încercat să salveze acele semnificații percepute ca niște resturi sau fragmente dincolo sau dincoace de forța anihilatoare a vidului thanatic.

În ultimul capitol, am avut în vedere câteva volume apărute după anii optzeci și am constatat o și mai puternică acutizare a acestui discurs al adâncimilor semnificante. Și în cazul acestor volume, realitatea cotidiană și-a pierdut din intensitatea reprezentării, aproape că a fost estompată. Fapt ce a permis acea deschidere fenomenologică spre universuri nebănuite ca profunzime alegorică. Astfel, Matei Vișniec, în volumul *Vi se pare cumva nedreaptă dispariția dumneavoastră* a apelat, din nou, la practica textualistă a reliefării textului ca un artefact care permite privirii pătrunderea în deplina sa desfășurare sau constituire. Numai că imersiunea în planul de adâncime s-a realizat o dată cu apariția categoriei textualului, o dimensiune a textului din adâncul textului, cel în care s-au regăsit semnificațiile onirice sau fantasmaticе ale întâmplărilor care susțin edificiul universului poetic.

În volumele publicate de către acești poeți după anii optzeci, alese în ordine cronologică după apariția lor, vom urmări, în continuare, liniile de continuitate ale hermeneuticii incertitudinii, încercând să ne canalizăm atenția asupra zonelor de semnificare marcate de prezența unui alt mod de structurare a discursului. Datorită noilor experiențe poetice acumulate, în aria de interes a universului nou configurat, se produce o și mai acută imersiune în universul semnificant, posibilă, uneori, până la ștergerea granițelor dintre *semnificat* și *semnificant*, dintre *aparent* și *inaparent* și, nu în cele din urmă, dintre discursul facticității și dimensiunea parabolică a evenimentelor.

În primele capitole, în cadrul poeziei analizate, am evidențiat o desfășurare *simultană* a parabolei și alegoriei manifestate sau împlinite ca proiecții fenomenologice pe ecranul vizibil al realității. Astfel că, în volumele post-optzeciste, vom vedea cum apropierea dintre cele două va

genera, pe un fond oniric fantast, o îmbinare, aproape în totalitate, fapt ce va duce la estomparea realității.

Demersul hermeneutic își va genera, în mod paradoxal, o incertitudine benefică descoperirii unei alterități semnificante. Ștergerea aceasta a limitelor dintre alegoric și parabolic nu presupune o îmbinare dintre aparent și inaparent generatoare de confuzii, de perspective abstracte, blurate oricărei înțelegeri comprehensive. Cu toate că se va menține o distanță sau *di-stanță*¹³ între universul exterior și cel interior, în cazul poemelor pe care le vom discuta, aceasta va genera o tensiune ontologică a contrariilor și va permite o întrepătrundere, o liberă circulație și con-semnificare între lumea faptică de la suprafață și cea simbolică din adâncimea universurilor textuale.

Această mai-mult-decât sondare a planurilor adâncimilor poematice devine posibilă datorită conținutului alterității¹⁴, marcate de tensiunea dintre deriziune și trăire extatică, cea care configurează o ontologie a incertitudinii. Devoalarea acestor noi falii semnificante orientează sau dezorientează privirea analitică în direcția imaginii unui sine scindat sau reconfigurat în funcție de relația cu timpul exterior sau interior, creația, existența sau moartea.

Așadar, dacă la Ion Mureșan ne vom îndrepta atenția asupra volumului său, *cartea Alcool*, apărută la câțiva ani buni, în 2010, față de volumele discutate anterior, vom observa o și mai puternică imersiune într-o lume a insolitului fantasmatic și a onirismului bahic, aceste constante care reconfigurează în cheie teatrală elementele *expresionalului* sau a *naturalismului fenomenologic*, observate până acum. În volumul acesta, universul este încărcat de o atmosferă fluidă, reflexiv-melancolică, străbătută de irizări onirice, fantastice. În cadrul unui fabulous de esență heraldică, lumea acestei poezii este configurată printr-o reprezentare a unei teatralități bahice. Contextul unei asemenea teatralități îl reprezintă categoria oniricului ontologic, în care sacralitatea este „profanată” de către acele întâmplări care urmăresc retușarea cotidianului în cheie butaforică, funambulescă. Până și gravitatea unor experiențe de viață personală este trecută prin filtrul deriziunii, al atmosferei de butadă, al unui ritual histrionic, în care, până și înțelegerea unor întâmplări planează la limita dintre mascare și mascaradă.

#####

¹³ Termenul de *di-stanță* a fost folosit de Jean-Luc Marion, atunci când acesta a oferit una dintre definițiile hermeneutice ale ideii de *distanță*: „Distanța, ca di-stanță, spune prin urmare: numai dualitatea îngăduie recunoștința, comuniunea crește odată cu depărtarea în care se schimbă privirile” (Jean-Luc Marion, *Idolul și distanța*, trad. de Tinca Prunea- Bretonnet și Daniela Pălășan, Editura Humanitas, București, 2007, p. 277).

¹⁴ „Numai alteritatea face cu puțință comuniunea și nimic din ceea ce se deosebește nu separă fără ca, tocmai prin aceasta, să unească” (*ibidem*, p. 276).

Dimensiunea textualistă, în volumele optzeciste ale lui Matei Vișniec, reflecta o aventură insolită a poemului care se scria de la sine și pe sine, într-o desfășurare evenimențială percepută la limita dintre teatral și parabolic. În cele mai multe cazuri, poemul vorbea despre *poem* și își genera propria realitate *textualistă*, în care discursul poetic sau tematica unui cotidian pestriț, carnavalesc se constituiau sub forma unor artefacte ale potențialului imaginativ. În cazul celui mai recent volum al său, *Vi se pare cumva nedreaptă dispariția dumneavoastră*, din 2019, textualismul, consecințele sale în plan creativ vor devoala dimensiunea *textualului* care, prin intermediul unei hiper-priviri, numită *reproductivă*, va înlesni descoperirea unor zone de adâncime ale demersului textualist, epifania scriptică a textului din text, geometria simbolică a demersului de insolitare a realului, poematizarea unei existențe alcătuite din gesturi, fapte sau obiecte de o inaparentă minimalizare sau limitare între granițele unei existențe autosuficiente.

În cazul lui Aurel Pantea, vom urmări în ce mod *ieșirea* în lume a poetului semnifică, în fapt, ieșirea din propriile experiențe traumatice, thanatomorfice și „pierderea” sa într-un univers lumesc, care, prin aspectul său limitat, dar și prin latura sa deșertică, epuizată de orice dinamică a vieții, se află în plină captivitate. De aceea, la nivelul unei transfigurări thanatice, acest exterior devine unul *impersonal*, depozitar al unor experiențe traumatice, al unor atmosfere de închistare spirituală, dar și corporală, o întindere superfluă, în care anostul și însingurarea devin elemente decorative. Într-un asemenea context devitalizat, ființa, odată ce ajunge aici, nu se mai poate regăsi pe sine, nu își mai poate concepe și exprima identitatea. Orice simțire sau senzație i se atrofiază, umbrele sau umbririle devin dimensiuni învăluitoare, în care aceasta rătăcește, sub auspiciile anulării de sine și ale negării constante în fața unei lumi epurate de orice diversitate sau conținut ontologic.

După Lucian Blaga, *fanicul* este opus *cripticului* și arată fața ascunsă a misterului. Prin categoria *hiperfanicului*, Ion Mureșan, în *cartea Alcool*, a pătruns și mai adânc în realitatea misterului, devoalând toate acele experiențe ale transfigurărilor și ale proiecțiilor obsesive percepute ca forme de rezonanță ale realului cu oniricul. Luând act de toate aceste manifestări inaparente, lumea în sine a apărut transfigurată, surprinsă, în relația cu o divinitate butaforică, într-un proces de resacralizare, de rescriere a codului ei spiritual într-o cheie jovial-melancolică. Pe de altă parte, când stimulii nu au mai putut menține un contact nemijlocit între realitatea senzorială și cea concretă, atunci a avut loc o decădere, o deconectare între cele două realități. Fapt pentru care stimulii s-au transformat în niște *stimulacre* sau simulacre care au conturat imagini caricaturale ale

unor stimuli încremeniți, goliți de energie semnificantă. Dacă în volumele precedente, ființa a rămas blocată într-un univers al carnației carcerale, în volumul *La persoana a treia*, Aurel Pantea a surprins efectul invers al ieșirii ființei din orizontul tumefiat al propriei carnații și pătrunderea într-un exterior mortificat, anost, deșertificat. Așadar, ieșirea dintr-o captivitate interioară presupune intrarea într-o încarcerare exterioară și mai puternică, ducând la pierderea oricărei urme de spirit sau senzație, în acest marasm permanent al *dez-lăuntricului*.

Nu în ultimul rând, Nichita Danilov a surprins, în volumul *Centura de castitate*, într-un context al alegoriei și al unui simbolism oniric, existența celor două timpuri, cel *imaginar*, care este timpul concret al vieții de zi cu zi și timpul *imaginal*, cel care devine proiecția interioară, proprie parcursului existențial al fiecăruia. Pentru cel închis într-un pendul carceral, timpul imaginar a rămas o proiecție a unei realități tot mai îndepărtate, iar timpul imaginal s-a instituit ca o reprezentare cosmică a ființei intrate în atemporal. De altfel, această instanță temporală este și cea care îi *măsoară* destrămarea în pendulul care se deschide spre orizontul spectral al vidului.

BIBLIOGRAFIE

I. BIBLIOGRAFIA OPEREI

1. Danilov, Nichita, *Ferapont Antologie de poezie 1980-2004*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
2. Mureșan, Ion, *Cartea de iarnă*, ed. a II-a, Editura Charmides, Bistrița, 2013
3. Mureșan, Ion, *Poemul care nu poate fi înțeles*, Ed. Charmides, Bistrița, 2016
4. Pantea, Aurel, *Opera poetică*, Editura Paralela 45, Pitești, 2016
5. Vișniec, Matei, *Opera poetică*, Editura Paralela 45, Pitești, 2016

II. BIBLIOGRAFIA CRITICĂ

A. LUCRĂRI GENERALE

1. Bachelard, Gaston, *Aerul și visele*, traducere de Irina Mavrodin, Editura univers, București, 1997
2. Barthes, Roland, *Plăcerea textului*, trad. de Marian Papahagi, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 1994
3. Blaga, Lucian, *Opere 11. Trilogia cosmologică*, Editura Minerva, București, 1988
4. Blaga, Lucian, *Opere 8. Trilogia cunoașterii*, Editura Minerva, București, 1983
5. Blaga, Lucian, *Opere 9. Trilogia culturii*, Editura Minerva, București, 1985
6. Blanchot, Maurice, *Spațiul literar*, trad. de Irina Mavrodin, Ed. Univers, București, 1980
7. Bloom, Harold, *Anxietatea influenței*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
8. Bodișteanu, Florica, *Poetica genurilor literare*, Editura Institutul European, Iași, 2009
9. Brandi, Cesare, *Teoria generală a criticii*, trad. de Mihail B. Constantin, Ed. Univers, București, 1985
10. Burgos, Jean, *Pentru o poetică a imaginarului*, trad. de Gabriela Duda și Micaela Gulea, Ed. Univers, București, 1988
11. Călinescu, Matei, *Conceptul modern de poezie*, Editura Eminescu, București, 1972
12. Căpușan, Maria Vodă, *Pragmatica teatrului*, Editura Eminescu, București, 1987
13. Cărtărescu, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Ed. Humanitas, București, 1999
14. Comarnescu, Petru, *Kalokagathon*, Editura Eminescu, București, 1984
15. Cornea, Paul, *Introducere în Teoria Lecturii*, Editura Minerva, București, 1988
16. Corti, Maria, *Principiile comunicării literare*, trad. de Ștefania Mincu, Ed. Univers, București, 1981
17. Crăciun, Gheorghe, *Aisbergul poeziei moderne*, Editura Paralela 45, Pitești, 2009

18. Cucu, Marius, *Ascunderi și înfățișări. Explorări metafizice descriptive*, Editura Institutul European, Iași, 2016
19. Derrida, Jacques, Bernard Stiegler, *Ecografii ale televiziunii. Interviu filmat*, trad. de Ciprian Mihali și Sebastian Big, Ed. Idea Design & Print, Cluj-Napoca, 2011
20. Doinaș, Ștefan Aug., *Orfeu și tentația realului*, Ed. Eminescu, București, 1974
21. Doinaș, Ștefan, Aug., *Eseuri*, Ed. Eminescu, București, 1996
22. Dufrenne, Mikel, *Fenomenologia experienței estetice*, vol. II, trad. de Dumitru Matei, Ed. Meridiane, București, 1976
23. Dufrenne, Mikel, *Poeticul*, trad. de Ion Pascadi, Editura Univers, București, 1971
24. Eagleton, Terry, *Teoria literară O introducere*, Iași, Editura Polirom, 2008
25. Eco, Umberto, *Interpretare și Suprainterpretare*, trad. de Ștefania Mincu, Constanța, Editura Pontica, 2004
26. Eco, Umberto, *Limitele interpretării*, trad. de Ștefania Mincu și Daniela Bucșa, Editura Pontica, Constanța, 1996
27. Eigeldinger, Marc, *Eseuri*, trad. de Henri Zalis, Editura Romcart, București, 1992
28. Eliade, Mircea, *Drumul spre Centru*, Editura Univers, București, 1991
29. Eliade, Mircea, *Sacru și profanul*, trad. de Brîndușa Prelipceanu, Ed. Humanitas, București, 1995
30. Florenski, Pavel, *Perspectiva inversă și alte scrieri*, trad. de Tatiana Nicolescu, Alexandra Nicolescu, Ana Maria Brezuleanu, Editura Humanitas, București, 1997
31. Friedrich, Hugo, *Structura liricii moderne De la mijlocul sec. al XIX-lea până la mijlocul sec. al XX-lea*, trad. de Dieter Fuhrmann, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969
32. Gadamer, Hans-Georg *Adevăr și metodă*, trad. de Gabriel Cercel, Larisa Dumitru, Gabriel Kohn și Călin Petcana, Editura Teora, București, 2001
33. Gadamer, Hans-Georg, *Actualitatea frumosului*, trad. de Val. Panaitescu, Editura Polirom, Iași, 2000
34. Genette, Gérard, *Figuri*, trad. de Angela Ion și Irina Mavrodin, Ed. Univers, București, 1978
35. Guyau, Jean-Marie, *Problemele esteticii contemporane*, trad. de Mircea Gheorghe, Editura Meridiane, București, 1990

36. Hartmann, Nicolai, *Estetica*, trad. de Constantin Floru, Editura Univers, București, 1974
37. Heidegger, Martin, *Originea operei de artă*, trad. și note de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Studiu introductiv de Constantin Noica, Editura Humanitas, București, 1995
38. Heidegger, Martin, *Repere pe drumul gândirii*, trad. de Thomas Kleininger și Gabriel Liiceanu, Ed. Politică, București, 1988
39. Henry, Michel, *Eu sunt Adevărul. Pentru o filosofie a creștinismului*, trad. de diac. Ioan I. Ică jr. Editura Deisis, Sibiu, 2000
40. Huizinga, Johan *Homo ludens*, trad. de H. R. Radian, Ed. Humanitas, București, 1998
41. Ingarden, Roman, *Studii de estetică*, trad. de Olga Zaicik, Ed. Univers, București, 1978
42. Iser, Wolfgang, *Actul lecturii O teorie a efectului estetic*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006
43. Jankélévitch, Vladimir, *Ironia*, Traducere din limba franceză de Florica Drăgan și V. Fanache, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998
44. Jauss, Hans Robert, *Experiență estetică și Hermeneutică literară*, trad. de Andrei Corbea, Editura Univers, București, 1983
45. Laurențiu, Dan, *Eseuri asupra stării de grație*, Editura Cartea Românească, București, 1976
46. Lévinas, Emmanuel, *Totalitate și infinit. Eseu despre exterioritate*, trad. de Marius Lazurca, Ed. Polirom, Iași, 1999
47. Marino, Adrian, *Hermeneutica ideii de literatură*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1987
48. Marion, Jean-Luc, *Idolul și distanța*, trad. de Tincea Prunea- Bretonnet și Daniela Pălășan, Ed. Humanitas, București, 2007
49. Marion, Jean-Luc, *În plus. Studii asupra fenomenelor saturate*, trad. de Ionuț Biliuță, Editura Deisis, Sibiu, 2003
50. Miller, J. Hillis, *Etica lecturii*, Traducere din limba engleză de Ioana și Dinu Luca, Editura Art, București, 2007
51. Mircea, Corneliu, *Discurs despre Ființă*, București, Editura Cartea Românească, 1987
52. Munteanu, Romul, *Farsa tragică*, Editura Univers, București, 1970
53. Mușina, Alexandru, *Eseu asupra poeziei modern*, Editura Cartier, Chișinău, 2017
54. Nagel, Thomas, *Perspectiva de nicăieri*, trad. de Bogdan Lepădatu, Editura Vellant, București, 2009
55. Pamfil, Alina, *Didactica literaturii. Reorientări*, Editura Art, București, 2016

56. Panțel-Cenușer, Gabriela, *Specific și creativitate în teatrul absurdului*, Editura Universității “Lucian Blaga” din Sibiu, Sibiu, 2002
57. Papahagi, Marian, *Cumpănă și semn*, Editura Cartea Românească, București, 1990
58. Parfene, Constantin, *Teorie și Analiză Literară*, Editura Științifică, București, 1983
59. Partenie, Cătălin, Bulai, Alfred (coord.), *In Fiction We Trust*, Editura Polirom, Iași, 2016
60. Perian, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996
61. Petrovici, Ioan, *Valoarea Omului*, Editura Timpul, Iași, 1997
62. Pleșu, Andrei, *Despre îngeri*, Ed. Humanitas, București, 2003
63. Plett, Heinrich F. *Știința textului și analiza de text*, Editura Univers, București, 1983
64. Richards, I. A., *Principii Ale Criticii Literare*, trad. de Florica Alexandrescu, Editura Univers, București, 1974.
65. Ricœur, Paul, *Conflictul interpretărilor: eseuri de hermeneutică*, trad. de Horia Lazăr, Ed. Echinoc, Cluj-Napoca, 1999
66. Ricœur, Paul, *Eseuri de hermeneutică*, traducere de Vasile Tonoiu, Editura Humanitas, București, 1995
67. Sartre, Jean-Paul, *Ființa și neantul Esei de ontologie fenomenologică*, trad. de Adriana Neacșu, Editura Paralela 45, Pitești, 2004
68. Schleiermacher, F.D.E. *Hermeneutica*, trad. de Nicolae Râmbu, Iași, Editura Polirom, 2001.
69. Scrima, André, *Antropologia apofatică*, Ed. Humanitas, București, 2005
70. Sontag, Susan, *Împotriva interpretării*, traducere de Mircea Ivănescu, Editura Vellant, București, 2016
71. Souzenelle, Annick de, *Simbolismul corpului uman*, trad. de Margareta Gyurcsik, Ed. Amarcord, Timișoara, 1996
72. Stăniloae, Dumitru, *Ascetică și mistică creștină sau Teologia vieții spirituale*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 1993
73. Stăniloae, Dumitru, *Rugăciunea lui Iisus și Experiența Duhului Sfânt*, în românește de Marilena Rusu, Editura Deisis, Sibiu, 1995
74. Starobinski, Jean, *Relația critică*, trad. de Al. George, Ed. Univers, București, 1974

75. Starobinski, Jean, *Textul și interpretul*, trad. și prefată de Ion Pop, Ed. Univers, București, 1985
76. Ștefănescu, Dorin, *Poetalul*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2016
77. Ștefănescu, Dorin, *Poetică fenomenologică. Lectura imaginii*, Editura Institutul European, Iași, 2015
78. Ștefănescu, Dorin, *Poetica imaginii. O fenomenologie a inaparentului*, Editura Paideia, București, 2015
79. Ștefănescu, Dorin, *Probleme ale interpretării*, Editura Universității „Petru Maior”, Târgu-Mureș, 2011
80. Ștefănescu, Dorin, *Restaurarea sensului. Hermeneutică și teologie*, Editura Doxologia, Iași, 2018
81. Țuțea, Petre, *Omul. Tratat de antropologie creștină I. Problemele sau Cartea întrebărilor*, Ed. Timpul, Iași, 1992
82. Underhill, Evelyn, *Mistica*, trad. de Laura Pavel, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1995
83. Vasiliu, Anca, *Despre diafan. Imagine, mediu, lumina în filosofia antică și medievală*, Ed. Polirom, Iași, 2016
84. Vianu, Tudor, *Studii de filozofia culturii*, Editura Eminescu, București, 1982

B. STUDII CRITICE ÎN VOLUME

1. Boldea, Iulian (coordonator), *Aurel Pantea. Ultimul taliban (Poetica neantului)*, Editura Arhipelag XXI, Târgu Mureș, 2014
2. Bucur, Romulus, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii 90*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000
3. Ciobanu, Nicolae, *Întâlnirea cu opera*, Editura Cartea Românească, București, 1982
4. Cistelecan, Alexandru, *Top ten*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2000
5. Cistelecan, Alexandru, *Un fundamentalist al autenticității*, prefată la Aurel Pantea, *Opere poetice*, editura Paralela 45, Pitești, 2016

6. Coșovei, Traian T., *Pornind de la un vers*, Editura Eminescu, București, 1990
7. Crăciun, Gheorghe, *Competiția continuă Generația '80 în texte teoretice*, Editura Paralela 45, Pitești, 1999
8. Crețu, Bogdan, *Matei Vișniec, un optzecist atipic*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2005
9. Crohmălniceanu, Ovid S., *Literatura română și expresionismul*, Editura Minerva, București, 1978
10. Diaconu, Mircea A., *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Brașov, 2002
11. Felea, Victor, *Aspecte ale poeziei de azi*, vol. III, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984
12. Grigurcu, Gheorghe, *Aurel Pantea sau infernal devalorizărilor*, prefață la Aurel Pantea, *Execuții*, Editura Cartea Românească, București, 2020
13. Grigurcu, Gheorghe, *Existența poeziei*, Editura Cartea Românească, București, 1986
14. Lefter, Ion Bogdan *Flashback 1985: începuturile „noii poezii”*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
15. Lefter, Ion Bogdan, *Poezia lui Nichita Danilov: profeția ca arlechinadă*, postfață la volumul lui Nichita Danilov, *Ferapont (Antologie de poezie 1980-2004)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
16. Manolescu, Nicolae, *O istorie critică a literaturii române*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
17. Mincu, Marin, *Eseu despre textul poetic*, vol. II, Editura Cartea Românească, București, 1986
18. Mincu, Marin, *O panoramă critică a poeziei românești din secolul al XX-lea*, Editura Pontica, București, 2007
19. Negoțescu, Ion, *Scriitori contemporani*, Editura Dacia, Cluj, 1994
20. Negoțescu, Ion, *referințe critice*, la volumul lui Nichita Danilov, *Ferapont (Antologie de poezie 1980-2004)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
21. Negrici, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura Polirom, Iași, 2019
22. Oprea, Nicolae, *Literatura "Echinoxului"*, I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003
23. Perian, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996

24. Poantă, Petru, *Efectul „Echinox” sau despre echilibru*, Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 2003
25. Popa, Marian, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, II, Ed. Semne, București, 2009
26. Pop, Ion, *Ore franceze*, Ed. Univers, București, 1979
27. Pop, Ion, „Echinox”. *Vocile poeziei*, Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2008
28. Pop, Ion, *Poezia românească neomodernistă*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018
29. Regman, Cornel, *Dinspre „Cercul literar” spre „optzeciști”*, Editura Cartea Românească, București, 1997
30. Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești*, IV, Editura Minerva, București, 1990
31. Simion, Eugen, *Scriitori români de azi*, IV, Editura Cartea Românească, 1989
32. Soviany, Octavian, *Apocaliptica textului*, editura Palimpsest, București, 2008
33. Țeposu, Radu G., *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, Editura Cartea Românească, București, 2006
34. Ulici, Laurențiu, *Literatura română contemporană*, Editura Eminescu, București, 1995
35. Vakulovski, Mihail, *Portret de grup cu generația „optzeci” (Poezia)*, Ed. Tracus Arte, București, 2010
36. Vancu, Radu, *Poezie și individuație*, Editura Tracus Arte, București, 2014
37. Vasile, Geo, *Poezia Română Între Milenii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002
38. Vlad, Ion, *Descoperirea operei*, Editura Dacia, Cluj, 1970
39. Voncu, Răzvan, *Poeți români de azi*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019

C. PERIODICE

1. Boldea, Iulian, *Revelațiile imaginarului*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
2. Boldea, Iulian, *Aurel Pantea- negativitatea diafană*, în revista „Vatra”, nr. 10-11, 2015
3. Buciu, Marian Victor, *Poem (ne)înțeles*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
4. Chioaru, Dumitru, *Mircea Cărtărescu, poetul*, în revista „Euphorion”, nr. 2, anul 2016, p.

5. Corbu, Daniel, *Tragicul joc al lucidității și neoexpresionismul nu prea bine temperat*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
6. Crețu, Bogdan, *Adică grumazul stă între poem și cauza sa cum stă uterul femeii între spermatozoid și ovul*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
7. Diaconu, Mircea A., *Poeme despre sora și despre iubita moarte*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
8. Hanu, Dan Bogdan, *Expresionism la purtător*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
9. Holban, Ioan, *Cântece de pieire pe Calea Damascului*, în revista „Mișcarea literară”, nr. 3 (67), 2018
10. Iovănel, Mihai, *Aici, prieteni, avem o alunecare în toată regula*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
11. Lăcătuș, Adrian, *Povestitorul de poezie*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
12. Pantea, Aurel, *Ion Mureșan și experiența originalităților*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
13. Petraș, Irina, *Schițe pentru un portret*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
14. Pop, Ion, *Cronica unei cărți anunțate*, în revista „Vatra”, nr. 1-2, 2008
15. Rațiu, Virgil, *Nimicitorul de Aurel Pantea, versuri, umbra limbajului, traduceri în limba latină*, în revista „Mișcarea literară”, nr. 3 (67), 2018
16. Scurtu, Lucian, *„Materia primă/ Luată direct din victimă”*, în revista „Familia”, nr. 5, 2019
17. Spiridon, Vasile, *Punctul mort*, în „România literară”, nr. 50, noiembrie, 2020
18. Vasile, Geo, *Ion Mureșan. Reflexivul, smeritul, neo-expresionistul rebel*, în revista „Viața Românească”, nr. 8, 2020
19. Vidican, Vasile, *Poezia vorace*, în revista „Mișcarea literară”, nr. 3 (67), 2018

D. DICȚIONARE

1. *Dex* (Dicționarul Explicativ Al Limbii Române), ediția a-II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996
2. *Dicționar analitic de opere literare românești*, coord. Ion Pop, vol. II, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007

3. *Enciclopedie de filosofie și științe umane*, Marco Drago, Andrea Boroli (coord.), trad. de Luminița Cosma, Anca Dumitru, Editura All Educational, București, 2004

E. SITOGRAFIE

1. Bambulea, Luigi, *Herminiile neobizantine ale lui Nichita Danilov*, în sursa online: <http://oglindanet.ro/herminiile-neobizantine-ale-lui-nichita-danilov-2/>.
2. Boldea, Iulian, *O scenografie* în revista „Ramuri”, nr. 1, 2008. Sursă online: <http://revistaramuri.ro/index.php?id=93&editie=10&autor=Iulian%20BOLDEA>
3. Ciotloș, Cosmin, *Optzecismul pe înțelesul tuturor*, în revista „România literară”, nr. 49, anul 2007. Sursă online: http://arhiva.romlit.ro/index.pl/optzecismul_pe_nelesul_tuturor?caut=nichita%20danilov.
4. Cistelean, Alexandru, *Poetul ce nu poate scrie poezie*, în revista online „Diacronia”. Disponibil la: <http://www.diacronia.ro/ro/indexing/details/A8118/pdf>
5. Corneanu, Luminița, *O poezie grea de sens*, în revista „România literară”, nr. 43, 2011. Sursă online: http://www.romlit.ro/index.pl/o_poezie_grea_de_sens
6. Ștefănescu, Alex., *Nichita Danilov, poet și prozator*, în revista „România literară”, nr. 10, anul 2008. Sursă online: http://arhiva.romlit.ro/index.pl/nichita_danilov_poet_i_prozator?caut=nichita%20danilov

#